

УДК 340.15(477):321(=16)

З ІСТОРІЇ СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ: СЛОВ'ЯНСЬКІ ПРОТОДЕРЖАВИ

Л. Шевчук

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, 79000, Львів, Україна,
e-mail: yasliliana25@gmail.com*

Висвітлено та проаналізовано умови виникнення, історичні форми становлення і розвитку слов'янських протодержав. У процесі вивчення витоків української державності було використано неоеволюціоністський підхід, за яким першою формою об'єднання людей були локальні групи, наступними – вождівство і держава. Керуючись теорією вождівств доходимо висновку, що ще з моменту своєї появи на історичній арені (початок нашої ери) слов'яни перебували на тому рівні розвитку, який характеризується як протодержава.

Вождівства пройшли тривалий шлях розвитку від ранніх простих форм до більш складних. Про це свідчить значний хронологічний проміжок, що відділяє перші власне слов'янські протодержави від виникнення Київської держави. На цей процес суттєво впливав і такий чинник, як постійне пересування територією України кочівницьких орд, а також інвазія германських племен у перших століттях нашої ери. Аналогічні явища простежуються і в загальноєвропейському масштабі.

Ключові слова: політична антропологія, неоеволюціоналізм, вождівство, держава, слов'янські племена.

Період становлення і функціонування додержавних (протодержавних) слов'янських утворень особливо складний для аналізу. Це об'єктивно зумовлено відверто малою кількістю письмових джерел, ненадійністю посилань на народну творчість (билини, казки, легенди), відносно невеликим обсягом матеріальних свідчень, за якими можна було б простежити розвиток державності. За цих умов не дивно, що науковці-правознавці не приділяють цій проблематиці достатньої уваги. Відтак витoki української державності розглянуто, головню, у наукових роботах з історії, етнології, етнографії. Але навіть вони у зв'язку із окресленими труднощами дослідження, характеризуються тим, що значна частина висновків, які зробили вчені, ґрунтується на аналізі та зіставленні праць попередників, висловленні власних поглядів, які у багатьох випадках суперечливі [4, с. 41].

На сьогодні в соціальних науках та історії існують чотири групи теорій, які порізному пояснюють основні закони виникнення, подальшої зміни, а іноді і загибелі складних людських систем. Окрім однолінійних теорій (марксизм, неоеволюціоналізм, теорії модернізації і ін.) і цивілізаційного підходу, існують багатолінійні теорії, відповідно до яких існує декілька можливих варіантів соціальної еволюції, а також світ-системний підхід, що моделює цикли економічного, соціального, культурного зростання/занепаду різних центрів і периферії [9, с. 113]. Сучасні історичні, археологічні, етнографічні та інші дані переконливо свідчать, що ранні державні утворення виникають не на базі класового панування, а формуються спонтанно, у процесі природного розвитку самого общинного ладу із складних надобщинних структур.

У контексті окресленої проблематики нам найбільше імпонує неоеволюціоністський підхід до пояснення генези державності. Одну із найпопулярніших

неоеволюціоністських схем остаточно сформулювали вже в 1960-ті роки. американські антропологи Е. Сервіс і М. Салінз. Першою формою об'єднання людей, на їхню думку, були локальні групи. Вони мали егалітарну (з французької рівність) суспільну структуру, аморфне керівництво найавторитетніших осіб. З переходом до виробляючого господарства виникають общини і племена, з'являється інститут міжобщинного лідерства. Наступна стадія – вождівство (англ. *chief* – керівник і *dom* – володіння). На цьому етапі виникає соціальна стратифікація, відсторонення населення від прийняття рішень. Позиції правителів вождівств ґрунтуються на контролі ресурсів і перерозподілі надлишкового продукту. З дозріванням держави центральна влада отримує монополію на узаконене застосування сили. З'являється писемність, цивілізація, міста [9, с. 116]. Пізніше цю схему неодноразово уточнювали і доповнювали. Зокрема із неї, після декількох дискусій, було вилучено плем'я як обов'язковий етап еволюції. Концепція іншого відомого американського дослідника М. Фріда охоплює чотири рівні: егалітарне, ранжироване і стратифіковане суспільство, державу. У ранжированих суспільствах з'являється редистрибуція і заснована на престижі диференціація. У стратифікованих поділ на статуси доповнює нерівність доступу до основних економічних ресурсів. На державній стадії з'являються класи, приватна власність і експлуатація [9, с. 116]. Сучасні уявлення про соціальну еволюцію, як це переконливо довів голландський поліантрополог Х. Классен, значно гнучкіше. Очевидно, що соціальна еволюція не має заданого напрямку. Еволюція не завжди веде до ускладнення політичних механізмів, перешкоди на такому шляху величезні. Стагнація, занепад і навіть загибель такі ж звичайні явища для еволюційного процесу, що і поступове ускладнення і розвиток структурної диференціації [9, с. 116]. На користь таких аргументів свідчить і процес еволюції слов'янських вождівств.

Терміном «чіфдом» (*chiefdom*), чи в перекладі вождівство, у науковій літературі визначають тип соціально-політичної організації, який спрощено можна охарактеризувати так: це соціальний організм, що складається із групи общинних поселень, ієрархічно підпорядкованих центральному, найбільшому з них, у якому проживає правитель. Він, опираючись на зародкові органи влади, організує економічну, редистрибутивну, судово-медіативну і релігійно-культову діяльність суспільства [8, с. 11]. Термін вождівство використовують для позначення соціополітичної організації, а також загалом для позначення протодержавного суспільства загалом. За будовою вождівства поділяють на прості і складні. Прості визначалися мінімальною ієрархічною структурою. Зовні вони виглядали як група поселень, ієрархічно підпорядкованих резиденції правителя, що розташована в більшому поселенні. Населення таких вождівств було нечисельним, звичайно до декількох тисяч осіб [6, с. 26]. Складні вождівства склалися із декількох простих вождівств, які для зручності редистрибуції належали до загальної структури у вигляді напівзалежних сегментів. Чисельність їх населення вимірювалася вже десятками тисяч осіб. Прикладами таких складних вождівств без сумніву були антське, склавинське, дулібське, полянське, тощо. Центри таких вождівств – «містоподібні» поселення мали чітке планування, щільну забудову, нерідко фортифікаційні споруди. Управлінська еліта та низка інших соціальних груп вже не беруть участі у виробничій діяльності [8, с. 24]. Деякі дослідники виділяють суперскладні вождівства і відносять до їх числа Русь IX–X століть [7, с. 20].

Серед важливих економічних передумов виникнення протодержав-вождівств виділяють перехід суспільства від присвоюючого господарства до виробляючого та

три суспільні поділи праці. Серед політичних передумов можна виділити потребу регулювання внутрішніх відносин між співплемінниками, а також із сусідніми племенами, союзами племен чи протодержавами. Зовнішня загроза сприяє інтеграції та згуртуванню суспільства, одночасно зміцнюється влада як засіб ефективної боротьби із такою загрозою. Ініціювали процеси становлення державного устрою та війни. Виділяють і ідеологічні (релігія) та психологічні (усвідомлення людьми спільності інтересів (цьому сприяють воєнні нашествия та необхідність захисту)) передумови виникнення протодержав [6, с. 34]. На думку дослідників, протодержава, на відміну від попередніх форм суспільної організації, має централізовану адміністрацію і суворо фіксовану спадкову наступність правителів та знаті. Лідер такої держави, як і його близькі, не тільки наділений владою і має право на привілейовані позиції у співволодінні об'єктами власності колективу, а й легітимізує це право з допомогою заступництва божеств [1, с. 183]. Протодержава соціально стратифікована, має ієрархічну адміністрацію. Найважливішою функцією управителів є організація виробництва й централізована редистрибуція, хоча в певні періоди на перший план виходить військова функція. В економічній сфері обов'язковим є розподіл праці й обмін продуктами діяльності, причому нормою є відсутність або крайня нерозвинутість приватної власності.

Особливе значення вищевикладене має для дослідження питання про витoki української державності. Адже саме наявність приватної власності і, як наслідок, поява майнової нерівності та класового розшарування, донедавна вважалися основними передумовами виникнення держави і дотепер є каменем спотикання в суперечках про час появи державності на Русі. Якщо ж виходити із теорії «вождівств», то більшість наявних археологічних та історичних джерел переконливо свідчать, що ще з моменту своєї появи на історичній арені (початок нашої ери) східні слов'яни перебували на тому рівні розвитку, який характеризується як протодержава.

Витoki українського народу, а відтак і української державності тісно пов'язані з проблемою походження слов'янства. Більшість сучасних дослідників погоджується з думкою, що прабатьківщина слов'ян територіально збігається з ядром українських етнічних територій і займає Південно-Західну Україну (Волинь, Прикарпаття, Поділля, Київщина). Оскільки українці належать до слов'ян, то очевидно, що з'явилися вони не раніше появи на ній слов'янства взагалі. Сучасна наука дає підстави говорити про існування слов'янських племен, починаючи з рубежу нашої ери. У Європі вони були відомі як венеди. Так їх називають хроністи I–II ст. н. е. Пліній Старший, Птолемей, Тацит [5, с. 334–335]. Як вже зазначалося, у момент своєї появи на історичній арені слов'яни перебували на тому рівні розвитку, який характеризується як протодержава-чіфдом (вождівство). Вона складалася із групи общинних поселень, що ієрархічно підпорядковувалися центральному, найбільшому з них, у якому проживав правитель (вождь). Вождівство виникло в слов'янському суспільстві, що складалося із племен, ніби окремих сегментів. Коли ж воно сегментоване, але сегменти не розташовані в ряд, суспільство потребує координації. Згодом з'являється потреба в субординації цих поселень центру. Центральний орган, виконуючи цю функцію, перебував у привілейованому становищі. Вождівства пройшли тривалий шлях розвитку від ранніх простих форм до складніших. На одній і тій же території вождівства виникали, розвивалися, досягали найвищого розквіту і розпадалися через різні несприятливі чинники безліч разів, перш ніж виникала держава [1, с. 185]. Значний хронологічний проміжок, що відділяє перші власне слов'янські протодержави від виникнення Київської держави, свідчить, який тривалий шлях розвитку потрібно

було пройти слов'янському суспільству, перш ніж воно досягло рівня завершеної державності. На цей процес суттєво впливав і такий чинник, як постійне пересування територією України кочівницьких орд, а також інвазія германських племен у перших століттях нашої ери.

Слов'янський період в історії України деякі вчені поділяють на три етапи. Перший – праслов'янсько-венедський (I–IV ст. н. е.). Нижню дату цього етапу визначає поява в римських джерелах перших писемних згадок про венедів. Верхню межу замикають гунська навала, антсько-готські війни і поділ венедів ще на дві групи – антів і склавинів. Цей етап відзначається стабілізацією та піднесенням економіки слов'янського населення, особливо тієї частини, що входила до складу Черняхівської культури, що була тісно пов'язана з причорноморськими і дунайськими римськими провінціями. Б. О. Рибаків зазначає, що саме тоді в обмін на слов'янське зерно в лісостеп Подніпров'я (тобто сучасної України) широким потоком потекло римське срібло в монетах і виробках. Саме в Черняхівській культурі були представлені предки антів та склавинів, перші з яких, за М. Грушевським (а тепер археологи довели, що і другі), стали рушіями процесів, що спричинили утворення українського народу [1, с. 114]. Кінець венедському етапу розвитку раннього слов'янства поклала експансія германських племен – готів. Навала готів перервала перший в історії процес культурної, економічної та політичної консолідації слов'янства, що враховуючи закономірності у виникненні держав, зумовив до становлення слов'янської державності. Розчленування масиву венедів долиною Південного Бугу на східну та західну групи зрештою призвело до постання антів Придніпров'я та склавинів Подністров'я та Волині. Отже, у боротьбі з готами зміцнювалися й кристалізувалися структури слов'янських протодержавних об'єднань, відбувався процес переростання простих чіфдомів у складні. У IV столітті, враховуючи внутрішні і зовнішні обставини, анти і склавини утворили два могутні політичні об'єднання – Антський союз і Словінський, які за своєю внутрішньою структурою відповідають поняттю складного вождівства.

Другий етап – V–VII століття У ньому закріплюється поділ венедів на три окремі групи: венедів, антів і склавинів. Етнонім склавини – латинізована форма самоназви «слов'яни», що визначає рівень їхньої самосвідомості і починає поширюватися на всі слов'янські племена. Верхня межа другого етапу позначена появою понад десятка нових східнослов'янських вождівств, відомих київському автору «Повісті минулих літ». Другий етап позначається великою активністю слов'янських протодержав (венеди, анти і склавини) на історичній арені Європи (за Йорданом «через гріхи наші вони тепер бушують повсюдно») [1, с. 115]. На цей етап припадає початок боротьби південної групи східних слов'ян (предків українців) з тюркськими кочовиками, поразка антів у боротьбі з аварами, їхня інтеграція зі склавинами і зникнення з писемних джерел їхнього імені – антів (окраїних). Цей етнонім з'явився лише через п'ять століть у 1187 році вже у формі «Україна». Як зазначалося вище, антський політичний союз мав всі ознаки складного вождівства. М. Брайчевський вважав, що він об'єднував у своєму складі шість великих племінних груп (уличів, тиверців, волинян, бужан, дулібів, білих хорватів). і займав усю основну частину Східноєвропейського лісостепу на захід від Дніпра [3, с. 126]. Основною галуззю господарства в антів було орне хліборобство, а також осіле тваринництво і промисли. Високого рівня досягло ремесло. В антів були економічні зв'язки з віддаленими країнами, в тому числі і з Римською імперією. Очолювали антську протодержаву царі (рекси), оточені можновладцями, що не тільки керували певними суспільними (і військовими) одиницями, а й мали

політичну владу. Вони володіли певною територією, мали своїх підданців [2, с. 391–436]. Боротьба з кочовими ордами, а також з германцями призвела до зміцнення і кристалізації структури слов'янських протодержавних об'єднань, спричинила процес переростання простих вождівств у складні. Свідчення Йордана про гото-слов'янські війни IV століття відображають структуру верхівки саме складного вождівства. Готський історик згадує антського царя Божа, який протистояв готам, що претендували на панування у Східній Європі. У 385 році готський король Вінитар намагався підкорити антів. Але зазнав поразки. Трохи пізніше йому вдалося підступно захопити Божа у полон. За наказом Вінитара він був розп'ятий разом із синами та 70-ма старійшинами – представниками головної кланової лінії й менш знатними. Якщо автор мав на увазі правителів простих вождівств, то кількість старійшин свідчить про велике і потужне протодержавне об'єднання слов'ян вже у IV столітті, яким і змальовуються анти та склавини на сторінках візантійських джерел VI століття. У творах візантійських авторів проголошено на народоправності політичних об'єднань антів і склавинів, які за твердженням Прокопія Кесарійського, «здавна живуть у народоправстві, і тому щастя і нещастя в житті у них вважається справою спільною». Влада царя обмежувалася звичаєвими настановами, велику роль виконували народні збори, які здебільшого вирішували найважливіші справи [2, с. 391–436]. Отже, Антська протодержава найвищий свій злет пережила наприкінці V та в VI століть, а на початку VII розпалася внаслідок аваро-слов'янських воєн. Але причини, що викликали її до життя, зрозуміло не зникли, а діяли, хоча й у нових, деформованих зовнішніми чинниками умовах [3, с. 127].

У VI–VII століттях, з огляду на драматичні зовнішні обставини (гунська навала, аваро-слов'янські війни) розпочалося Велике розселення склавинів і антів з лісостепової зони України на Балкани, у Подунав'я, басейн Ельби та Одри, що започаткувало південну та західну гілки слов'янства. Тоді ж слов'яни середнього Подніпров'я просунулися на північ, по Дніпру та Десні, та на схід, на Верхній Донець і Дон. З розселенням слов'ян з території України у третій чверті I тис. н. е. переважна більшість сучасних дослідників пов'язують розпад слов'янської спільності й початок формування окремих слов'янських народів [5, с. 346]. Отже, інтеграція антів і склавинів, їхнє розселення та перегруповування зумовило виникнення, а потім і відокремлення тієї групи східнослов'янських племен, що в майбутньому склали основу утворення українського народу.

Одним із найдавніших вже суто східнослов'янських вождівств, яке утворилося у VI–VII століттях були дуліби. Дуліби, а потім те ж саме населення під назвами бужани і волиняни займали територію Західної Волині та Верхнього Подністров'я й, на думку сучасних археологів Л. Залізняка [5, с. 350] та В. Барана і Я. Барана [1, с. 108], були склавинами (проте М. Брайчевський відносив дулібів до антів). З ними ототожнюються відомості арабського автора X ст. Аль-Масуді про панування над іншими племенами племені волинян на чолі з царем. На підставі цього повідомлення дехто з учених дійшов висновку про існування з VI столітті на території Волині і Прикарпаття племінного союзу [1, с. 108], а враховуючи неоеволюціоністський підхід – складного вождівства східнослов'янських племен, що об'єдналися навколо дулібів-волинян. Політичним і адміністративним центром протодержави дулібів було городище Зимно. Зосередження тут ремесла, зброї, престижних речей (кількість знахідок з металу в Зимному приблизно дорівнює кількості металевих речей, знайдених на всіх інших слов'янських поселеннях України того ж часу разом) дає підстави розглядати його і як редистрибутивний

центр, а також осередок політичної адміністрації складного вождівства [1, с 87]. Знахідки аварських наконечників стріл та сліди руйнування, на думку українського історика В. Д. Барана, свідчать про знищення городища аварами у VII столітті. Отже, дулібське вождівство не було довготривалим, воно розпалося на окремі племена, так і не досягнувши своєї державної завершеності.

На увагу серед племен, що входили в дулібське об'єднання, заслуговують хорвати, які після його розпаду утворюють у Прикарпатті (сучасна Галичина) своє окреме складне вождівство, а також поляни, які користуються особливою симпатією літописця, бо були «...мужи мудри и смыслени» [1, с. 110–111]. Окрім вищезгаданих, виділилися й інші східнослов'янські вождівства південної гілки – древлян (Полісся), сіверян (Дніпровське Лівобережжя), уличів (Нижня Наддніпрянищина) і тиверців (Подністриянина). Проте саме князі полянського вождівства перебирають на себе роль очільників південної групи східнослов'янських племен. Знайдені скарби VII – початку VIII століть свідчать про появу серед полян прошарку заможних людей – дружинників, купців, ремісників, здатних до державотворчої діяльності. Полянська верхівка виділялася особливою активністю, очоливши відносини південних слов'янських груп з хозарами, а з IX століття – з норманами. Соціально-політична організація полянського племінного союзу є прикладом складного вождівства.

Отже, на руїнах Антського і Склавинського вождівств у VII столітті починає формуватися нове, могутніше політичне об'єднання, що дістало назву Русь і на кінець I тис. стало найбільшим і наймогутнішим державним утворенням Східної Європи. Власне в ці хронологічні межі (VIII–X століть) вкладається третій етап в історії східних слов'ян, найзнаменнішою віхою якого була трансформація протодержавних утворень у повноцінну державу. Ці процеси корелюються з аналогічними процесами загальноєвропейського масштабу. Саме в цей час на Європейському континенті виникає низка держав, зокрема французька і німецька внаслідок розпаду імперії Карла Великого, англійське Королівство та ін. [1, с. 117].

Дані археології, мовознавства, антропології, письмові джерела переконливо свідчать про тяглість, неперервність розвитку в Північно-Західній Україні одного етнічного організму від дулібів, склавинів та антів до сучасних українців. З моменту своєї появи на історичній арені і до утвердження Київської держави вони перебували на тому рівні розвитку, який характеризується як протодержава-чіфдом (вождівство). На одній і тій же території вождівства виникали, розвивалися, досягали найвищого розквіту і розпадалися через різні несприятливі чинники, поки нарешті не трансформувалися у таку потужну державу, якою без сумніву була Київська Русь.

Список використаної літератури

1. *Баран В. Д.* Історичні витоки українського народу / В. Д. Баран, Я. В. Баран. – К. : Генеза, 2005. – 208 с.
2. *Брайчевський М. Ю.* Анти / М. Ю. Брайчевський. // *Вибрані твори* / М. Ю. Брайчевський. – New-York ; К.: Видавничий дім «KM Academia», 1999. – С. 391–436.
3. *Брайчевський М. Ю.* Хозарія і Русь. Т. II / М. Ю. Брайчевський // *Вибране* / М. Ю. Брайчевський. – К. : Видавництво імені Олени Теліги, 2009. – С. 11–319.
4. *Задорожній О. В.* Генеза міжнародної правосуб'єктності України / О. В. Задорожній. – К. : К.І.С., 2014. – 668 с.
5. *Залізник Л.* Стародавня історія України / Л. Залізник. – К. : Темпора, 2012. – 542 с.
6. *Капанина Т. В.* Происхождение государства и права : учеб. пособие / Т. В. Кашанина. – М. : Высшая школа, 2004. – 325 с.

7. Котышев Д. М. Из истории становления государственности в Восточной Европе: «Русская земля» в среднем поднепровье в IX–X веках / Д. М. Котышев // Вестник Удмуртского университета. – 2011. – С. 16–25. – (История и филология ; вып. 3).
8. Крадин Н. Н. Вождество: современное состояние и проблемы изучения / Н. Н. Крадин // Ранние формы политической организации: от первобытности к государственности / отв. ред. В. А. Попов. – М. : Восточная литература, 1995. – С. 11–61.
9. Крадин Н. Н. Современные проблемы теории всемирно-исторического процесса / Н. Н. Крадин // Вестник НГУ. – 2007. – С. 113–124. – (Серия: История, филология ; Т. 6, вып. 1: История).

References

1. Baran, V. D., & Baran, Ya. V. (2005). *Istorychni vytoky ukrayins'koho narodu*. Kyiv: Heneza.
2. Braychevs'kyu, M. Yu. (1999). *Anty. Vybrani tvory*. New-York – Kyiv: Vydavnychyy dim «KM Academia», 391–436.
3. Braychevs'kyu, M. Yu. (2009). *Khozariya i Rus'. Vybrane. tom II.* Kyiv: Vydavnytstvo imeni Oleny Telihiy, 11–319.
4. Zadorozhnyi, O. V. (2014). *Geneza mizhnarodnoyi pravosub'yektnosti Ukrayiny*. Kyiv: K.I.S.
5. Zaliznyak, L. (2012). *Starodavnya istoriya Ukrayiny*. Kyiv: Tempora.
6. Kashanina, T. V. (2004). *Proishozhdenie gosudarstva i prava. Ucheb. posobie*. Moscv: Vysshaya shkola.
7. Kotyishev, D. M. (2011). Iz istorii stanovleniya gosudarstvennosti v Vostochnoy Evrope: «Russkaya zemlya» v srednem podneprove v IX–X vekah. *Vestnik Udmurtskogo universiteta. Istoriya i filologiya*, 3, 16–25.
8. Kradin, N. N. (1995). Vozhdestvo: sovremennoe sostoyanie i problemy izucheniya. In V. A. Popov (Ed.), *Rannie formy politicheskoy organizatsii: ot pervobyitnosti k gosudarstvennosti*. Moskva: Vostochnaya literature, 11–61.
9. Kradin, N. N. (2007). *Sovremennyye problemy teorii vseмирno-istoricheskogo protsesssa Vestnik NGU. Seriya: Istoriya, filologiya*, 6(1), 113–124.

*Стаття: надійшла до редакції 01.04.2016
прийнята до друку 20.04.2016*

HISTORY OF THE UKRAINIAN STATEHOOD: SLAVIC PROTO-STATE

L. Shevchuk

*Ivan Franko National University of Lviv,
Universytetska Str., 1, UA – 79000, Lviv, Ukraine,
e-mail: yasliliana25@gmail.com*

The article highlights and analyzes the conditions of historical forms of formation and development of Slavic proto-states. The period of formation and functioning of the pre-state (proto-state) Slavic formations is particularly difficult to analyze. This is objectively caused by a frankly small number of written sources, unreliability of the links on folk art, a relatively small amount of material evidence by which one could trace the development of a state. Recent historical, archaeological, ethnographic and other data strongly suggest that the early state formations do not occur on the basis of class rule, but are formed spontaneously in the natural

development of a communal system of upper-community complex structures. In the analysis of the origin of Ukrainian statehood a neo-evolutionary approach was used, in which local groups that had egalitarian social structure, amorphous leadership of the most influential people were the first form of the unity of people. With the transition to a producing economy, communities and nations emerge, institute of communal leadership appears. The next stage is chiefdoms (Eng. Chief – leader and dom – ownership). At this stage social stratification arises and the exclusion from public decision-making. Rulers' positions of the chiefdoms are based on the control of resources and redistribution of surplus products. Central government with the maturation of a state receives monopoly on the legalized use of force. Literature, civilization, cities emerge. Based on the theory of «chiefdoms», we come to a conclusion that since the moment of appearing in the historical arena (early AD) the Slavs were at a level of development that is characterized as proto-state.

Chiefdoms passed a long way of development from the early simple forms to more complex ones. Chiefdoms in the same area emerged, evolved, reached their peak of prosperity and disintegrated through various unfavorable factors many times before the state occurred. A significant chronological gap separating the first Slavic proto-states from the rise of the Kyiv State indicates what a long way the Slavic society had to pass before it reached the level of a completed state. This process was significantly influenced by such factors as the constant movement of nomadic hordes through the territory of Ukraine, and the invasion of Germanic tribes in the first centuries of our era. Similar phenomena are traced in the all-European scale. It was exactly at this time that the number of countries, including France and Germany, arose on the European continent because of the collapse of Charlemagne's empire, the British Kingdom and others.

Keywords: political anthropology, neo-evolutionism, chiefdom, state, Slavs, tribes.